

a szubjektív világból valók s a természet olyan szemléletéből fakadnak, amely távol áll minden időszerűségi követelménytől. Viszont Horváth Imre a politikum irodalmi szerepét tagadó fiatal transzilvániai költőkkel szemben, nem a hangsúlyozottan transzilvániaiaknak jelzett idősebb versírók hagyományait követi, hanem az újabb magyar irodalom régebbi tradícióihoz nyúl vissza ama nyugatosokhoz, pontosabban Holnaposokhoz, akik, mint Juhász Gyula vagy Dutka Akos a rimes, kötött vers egy bizonyos típusának felszabadítását végezték el. Ady költői geizirje a századeleji nagy irodalmi megújulásban meglehetősen elmosta a mellette élt Holnaposok jelentőségét, egészséges tünet tehát, ha fiatal költő ezeknél a költőknél keresi lírai, poétai kifejeződésének módjait a kötött, rimes vers irányába, melynek új-népies költőink gyakorlata következtében ismét nagy keletje van irodalmunkban. Horváth Imre csendes, elvonuló, befeléforduló lényével mindenképp a századeleji finom rezdüléstű magyar érzelmesek ivadéka. Finoman illeszkedik hangulataihoz a faji élményre való érzékenysége is, amit dús színviziók s a vidéki kirekesztettség kompenzálásából fakadó öntudat-feltörések színesítenek. Mindezeket túl azonban: a lírai elmélyülésre és menekülő társadalmi elkülönülésre hajlamos Horváth Imre kibontakozó friss költészete előtt is példaként állhat Fodor József költői megújulása, mely az elfuló szubjektívizmusból és én-lirából az örök ember és társadalmi szabadságvágyak tágasságába emelkedett. (Mellusz József)

A CIONI BÖLCSEK JEGYZŐKÖNYVEI. Sós Endre, akinek érdeklődését ujságírói pályája kezdetén még főként irodalmi természetű kérdések kötötték le, mint *A szimbolizmus az irodalomban*, az idők során mindinkább társadalmi problémák felé fordította a figyelmét. A humanista kulturát fenyegető veszedelmek hatása alatt veti fel a mindenkit annyira érdeklő kérdést: *Mi lesz Európával?* Európa sorsa foglalkoztatja legelső sorban még később is, amikor megírja *Európa drámája* című tanulmánykötetét. Közben ír a *Diktátorokról és diktaturákról* és arról, hogy *Mi vár a nőre az új középkorban?* A zsidókról sem feledkezik meg és a német zsidóüldözések hatása alatt tiltakozóan írja oda egyik munkája homlokára ezt a címet: *Nem leszünk Európa négerrei!*

Most „egy antiszemita hamisítvány rémregényét“ foglalta egybe legutóbbi kötetében. *Cion bölcsei a horogkereszt árnyékában*, ez a *Viktoria* kiadásában megjelent tanulmány címe. Ismét a zsidók védelmében szólal meg tehát Sós Endre, aki különben rendszeres cikkirója a zsidó felekezeti lapoknak és így műve természetesen belekapcsolódik a zsidóság önvédelmi törekvéseibe is. A kérdés már most az, miféle alkalom hívta új életre a cioni bölcseket, ahelyett, hogy kivárták volna annak az első százévnak a leteltét, amikor a bási kongresszus után ismét egybegyűlnek e zsidó vének, hogy döntsenek a világ megrontásáról. Egy fiatal író aligha hajlandó várni még néhány évtizedig, hiszen Horatius tanácsát is elveti, hogy kilenc évig tartsuk magunknál munkánkat, mielőtt kiadnánk azt. Nonum prematur in annum... nem, ennyi időt mégse bír elviselni egy olyan írás, amely már természeténél fogva tiszavirág életre született. Hiszen a cioni bölcsek jegyzőkönyvei oly bő és teljesen kimerítő feldolgozást kaptak a hirhedt pamphlet megjelenése óta, hogy ma már csak emlékeztető szerepre vállalkozhat minden olyan mű, amely az ügygel foglalkozik. Ezzel nem azt akarjuk állítani, hogy a huszadik századnak ez a legvakmerőbb irodalmi családja, amely hamisítványával a zsidóságot a kereszténység ellen irányuló világszervezkedéssel vádolta, eltemetetten nyugszik dicstelen multjának romjain. Még talán három esztendeje sincs, hogy a kérdés újra foglalkoztatta a svájci bíróságot, amely a szovjet által a cári titkos levéltárból rendelkezésre adott eddig ismeretlen okmányok alapján végleg bizonyítottnak vette a hamisítást, tehát a jegyzőkönyv-hamisítások újból aktuálisak.

váltak — három évvel ezelőtt. Sós Endre könyve azonban újabb aktuálításra támaszkodik, arra, hogy „Cion bölcsei az utóbbi időben eljutottak Magyarországra is *Utban a világuralom felé* címmel Szabó István fordításában és előszavával...”, Tulajdonképpen persze nem ez az első jelentkezése a közelmúltban Magyarországon a cioni bölcseknek, de Sós Endre ezt nem említi fel egyáltalán, noha az ügy teljes áttekintését kívánja nyújtani. Csaknem észrevétlenül huzódik meg a megelőző kiadás 1920-as dátuma egy idézetben, amelyet a szerző jóval később, más célból és semmiesetre sem ennek kihangsúlyozására közöl a *Magyar kultúra* című klerikális folyóiratból. A teljes idézetet ide iktatjuk mi is, hogy rövid összefoglalását adjuk általa a cioni jegyzőkönyvek történetének.

„A cionista jegyzőkönyvek érdekes és változatos multra tekinthetnek vissza“, — írta Bangha páter folyóirata — „de ez korántsem tartozik valamelyik gheftónak összeesküvő zsidójaihoz. 1867-ben Brüsszelben egy kis 337 oldalas könyvecske jelent meg ezzel a sokatmondó címmel: *Dialogue aux enfers entre Machiavel et Montesquieu, ou la politique de Machiavel au XIX-e siècle, par un contemporain* (Beszélgetés az alvilágban Machiaveli és Montesquieu között, avagy Machiavelli politikája a XIX. században. Írta egy kortárs.) A könyv szerzője *Maurice Joly*, III. Napoleon belpolitikájának ellenfele, aki művében uralkodóját gunyolja ki élesen és leplezetlenül. A könyvet el is kobozták és szerzője börtönbe került. Ezt a munkát, amelyben zsidókról szó sincs, hamisították meg orosz antiszemiták úgy, mintha az az 1897. évi bázeli zsidó kongresszus naplója volna. Az első hamisítás 1901-ben jelent meg Moszkvában. 1919-ben Berlinben és 1920-ban Budapesten, majd franciaül, lengyelül és újra németül Rosenberg fordításában került kiadásra. Ez utóbbi már az eredeti munka francia szerzőjét, Jolyt is zsidónak teszi meg és csupán azt a csekélységet hallgatja el, hogy az állítólagos 1897. évi zsidó kongresszusi jegyzőkönyvek már 1867-ben megjelentek.”

Magyar nyelven 1922-ben is megjelentek *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* Budapesten az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga kiadásában és ne vegye rossznéven Sós Endre, ha felhívjuk erre a távolból sem közömbös körülményre a figyelmét. Mert ennek a kiadásnak ismerete alkalmat nyújthatott volna a szerzőnek arra, hogy munkáját valami eredeti felismeréssel gazdagítsa. Ennek az 1922-ben megjelent kiadványnak van egy alcíme is: „A bolsevikiek bibliája“. Ha a jegyzőkönyveket nem is paragrafusos beosztással közli, mint a Magyar Nemzeti Szocialista Párt legújabb propaganda füzeté, viszont annál bőségesebben bizonygatja „a magyar olvasóhoz“ intézett bevezetőjében, hogy a defétisták a háborús összeomlással távolról sem azt akarták elérni, „hogy nekik a romokból a marxi recipe szerint egy új, kommunista világot teremtsenek meg“, hanem, hogy „az ötezeréves faj végleges világuralmát alapozzák meg. A kommün nekik csak átmenet, csak eszköz a faji uralom megszerzésére.“ „Igazolják azt maguk a tények s a bekövetkezett események: a magyarországi kommün s az orosz bolsevizmus szinte szóról-szóra való megvalósítása volt Sion vénei... programjának...” Sós Endre azonban szorosán tartja magát az eredeti szöveghez, mely a jegyzőkönyvekben áll, tehát a zsidók és a szabadkőművesek rágalmozását kíséri figyelemmel, így említi aztán fel a német Reichstag vizsgálóbizottságának jelentését, amely cáfolja azt a rágalmat, hogy az ellenséggel cimboráló szabadkőművesek és a némettség romlására törő zsidók akadályozták meg a német győzelmet. Holott Cion bölcseinek régirt jegyzőkönyvei a szabadkőműves veszedelem kihangsúlyozásával ma anachroniz-

musként hatnak, ezt az antiszemiták már régóta felismerték és azért kommentálják azt a kornak megfelelően a kommunista veszedelem magyarázatásával. Sós Endre idevonatkoztathatóan mindössze idézi a jegyzőkönyvek 38. §-át, amelyben ez áll: „Mi bizonyos tekintetben a munkások megszabadítóiként jelenünk meg, amennyiben felszólítjuk őket, hogy szocialistákból, anarchistákból és kommunistákból álló seregünk soraiba lépjenek.” Továbbá a 92. §-t: „Szolgálatunkban minden nézet és irányzat emberei állanak: férfiak, akik ismét be akarnak vezetni egy királyi kormányt, népcsalók, (demagógok), szocialisták, kommunisták és mindenféle légvár-építők (utópisták)...“ A szerző azonban csupán a cionisták elleni vádakát igyekszik megcáfolni és azokat a vádakát, amelyekkel a szabadkőműveseket illetik. A zsidóság és a szabadkőművesség kapcsolataira vonatkozó adatokat, mint írja, a Magyar Zsidó Lexikonból vette, ám azt hisszük, bizvást vehette volna az egész mű jelentős részét is innen, tekintve, hogy Cion bölcseinek jegyzőkönyve címszó teljes terjedelmében elmondja a hamisítványok egész történetét. Amivel Sós Endre a kérdést kibővíti, az a német antiszemita és horogkeresztes propaganda és agitáció ismertetése. Könyvének címe is erre utal, hiszen a Cion bölcseiről terjesztett képtelen rágalmakat a horogkereszt árnyékában kívánja bemutatni. Ludendorff, Hitler, Rosenberg, Strasser, Günther, Fritsh, Feder, Beck stb. gyűlölettől terhes szempontjai valóban sötétben fogják körül Cion bölcseit. Sós Endre egész halom irodalomra hivatkozik, amit tárgya megismeréséhez végig olvasott. Ez idézetekben gazdag műből szinte feltűnően hiányzik egy utalás Gobineaura, aki 1848-ban lerakta annak a fajelméletnek az alapjait, amely ma oly szépen virágzik. Különösen, hogy Sós idézi Hitler egy kijelentését, mely szerint „Nincs más forradalom, csak faji, nincsen sem gazdasági, sem politikai, sem társadalmi forradalmak. Minden forradalom az alacsonyabb értékű rétegeknek az uralkodó, magasabbrendű faj ellen folytatott harcából származik és ha ez a magasabbrendű faj megfelelőleg a magatörvényeiről, akkor elveszíti a harcot.“ Sós több ízben rámutat arra, hogy a Führer szellemi fegyvertára, melyik alvezéréből származik, kár tehát, hogy itt nem hivatkozik Gobineaura, aki azt igyekezett kimutatni, hogy a forradalmat a germán eredetű fajnemesség ellen érzett fajgyűlölet robbantotta ki az alacsonyrendű és keltaszármazású néprétegből; a forradalomban tehát nem a történelem kényszerűsége, hanem a faji antagonizmus érvényesült. Ezt az elméletet fejlesztette aztán tovább *L. Woltmann* és alkalmazta a zsidókra, csak hogy ösztönösnek és természetesen ható faji ellentétekkel igazollhassa az antiszemitizmust.

Hibáztatnunk kell a szerzőnek hivatkozási módját arra az újkeletű elméletre, amely szerint a német alacsonyabbrendűségi érzés idézi fel a németek zsidógyűlöletét. Tekintettel arra, hogy ez az elmélet távolról sem olyan közismert, mint az árja faj felsőbbrendűségéről hirdetett szövegek és mert a laikus olvasó sehogysém tudja összeegyeztetni a nagyhangú felsőbbkődést az alacsonyabbrendűségi érzéssel (Minderwertigkeitsgefühl), hasznos lett volna kifejtteni a két fogalom egymással való összeférhetőségét. Egyben az árja felsőbbrendűségbe kicsúcsosodó hitleri elméletet is érdemes lett volna visszautalni eredeti szerzőjéhez, H. Chamberlainhez, aki minden eszközt jónak talált arra, hogy a zsidó fajt alacsonyabbrendűnek, az árja fajt pedig felsőbbrendűnek tüntesse fel.

Sós Endre munkájának szükségszerűsége semmiesetre sem abban rejlik, hogy a cioni bölcsek jegyzőkönyveinek terjesztése közvetlen veszélyt jelent a zsidóságra és így kikerülhetetlenül szükséges a leleplezés felelevenítése. Ezek a leleplezések ma már nem hathatnak elementáris erővel.

E tisztességes szándékú írás azonban jó arra, hogy újra alkalmat ad az antiszemitizmus kipellengézésére, mert e bomladozó társadalom elfajuló erkölcsszemléletével szemben nem lehet elégszer rámutatni mindazokra a nemtelen és aljas támadásokra, amiket embercsoportok egymással szemben elkövetnek. (*Ujvári László*)

DRAMABÍRALAT TRANSZILVANIÁBAN. Kombattáns irodalmunkban bármilyen sokan írnak is hivatalból (mint újságírók) és kedvtelésből (mint literátorok) drámabírálatot, a drámabíráló régi típusa már hiányzik. Főlősleges is. A szó tiszta értelmében drámakulturánk sincs. Az egykori, „vonalaletti” igényes és tekintélyes drámabírálat (Alexander Bernát, Keszler „bácsi”) bekerült a sajtó egy kommercializált rovatába s ott tengődik a fizetett színházi pletyka és színházi kommuniké társaságában, mindkettő csuf sztigmáival a testén. A drámabírálat az utódállambeli darab magyarságok irodalmában még ösztövérebb. Itt még a budapesti kirakat-színvadi kultura folyamatossága is hiányzik. Már pedig a drámaértés a tanulmányon kívül a gyökeres színvadi kultura közelségét is kívánja. Nem elég az izlés és a vonzódás, mint a többi műfajok esetében. A drámaértésnek sok a tárgyi s a színvaddal összefüggő vonatkozása. A dráma a legracionálisabb műfaj s elemeiben a leginkább megragadható. Hogy valamely darabnak pl. van-e szerkezete s hogy halad-e ez, van-e konfliktusa, ki, micsoda a hőse vagy cselekménye, tárgya; általában, hogy valamely darabban mi van — ezt a drámaértő dráma-formai kulturája révén világosan látja, ugyanannyira, hogy ezek vonatkozásában nem is tévedhet. Értékelése — ami azután már szubjektív — csak a dráma e tárgyi vonatkozáskörén épülhet. Ez a vonatkozáskör az, ami nincs kitéve sem az izlés, sem a világnézet szubjektivitásainak: minden értő számára az épp adott drámában ugyanaz. Egyik főérdeke ssége ez a dráma-formának, amelyben az író mindig ellenőrizhető elemekkel dolgozik s a bíráló feladata ezeket az ellenőrizhető elemeket helyesen felismerni s drámakulturája révén értékelni. A drámabírálat elhanyagolása főleg ezen a ponton mérhető le. Már a darabok tárgyiakban való helyes értéke is ritka. Megint a mély pontjára érkezett, kiöregedett egy forma változata. A klasszikus dráma elemeit feloldotta a kommercializált színvadiizem s drámairók és drámabírálok egyként elmerültek a hanyatló forma zürzavaraiba. Minő szomorú kép, s minő reménykedés, ahol mindakettő felfrissítésére vállalkoznak, mint pl. legutóbb Transzilvániában, ahol a cluji magyar szintársulat összefogott a Szépmíves Céhkel, hogyha már önként nem jelentkeznek a pesti színvadi drámát meghaladó drámairók, úgy pályázattal sürgessék ki a jelentkezésüket. A pályázat nem kötött ki különösebb követelményeket. Csupán „irodalmilag értékes, színvadi előadásra kiválóan alkalmas” darabokat kívánt. Akit még érdekel a dráma s ezzel együtt a drámabírálat, fellélegezhetett s minő örömmel, amikor megtudta, hogy a pályázat határidejére beküldött 83 darab közül a drámabíráló bizottság Jelentése ötöt, „kétségtelen irodalmi és drámai értékükön felül, megfelelő dramaturgiai és rendezői módosításokkal előadásra alkalmas, kiválóan színvadi alkotásoknak” minősítette. Ilyen jó hír után kíváncsian vártuk a bemutatatókat, hiszen minden drámabíráló Jelentés csupasz szöveg a jutalmazott és megdicsért darabok bemutatójáig. Jelen esetben a pályadíj nyertes darab (**Tamási Áron**: Tündöklő Jeromos) bemutatója váratlan meglepetéssel szolgált. A darab írójának, rendezőjének minden igyekezete ellenére, ahogy az ilyesmit (kissé durván) mondani szokták — megbukott: a bemutatójára